

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 57-58 (1971-1972)

Artikel: Undrientscha a Sur Gion Battesta Sialm
Autor: Manetsch, Gion Arthur
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881789>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 15.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

LA POESIA

Nua ei po mia plema?
Gl'ei vegniu in bi patratg!
E la fina, castga rema?
Vegn sco in utschi bufatg!

Leds jeu ligel quella rema
Cul patratg sco ina lètg.
Larm'e larma sema, sema
Malegiond in niev maletg.

Grev en deglias parturescha
L'olma in prezius affon.
Mo quel di bein prompt ch'el nescha:
«Bab, lai ir mei vinavon!»

Mo fai combas e sbargatta,
Sepresenta als carstgauns!
Che ti seigies mat ni matta,
Dieus diregi 'en buns mauns'!»

Sur G. B. Sialm

Undrientscha a Sur Gion Battesta Sialm

Rev. *Sur Gion Battesta Sialm!*

Stimada suprastonza della Cumminonza Radio Romontsch!

Preziai hosps e commembers!

Nus havein oz la gronda honur e legria d'astgar undrar Sur Gion Battesta Sialm per sias prestaziuns sco poet e novellist romontsch. Mia incumbensa eis ei oz, de presentar en quei connex a Vus la persuna ed ovra poetica de Sur Sialm. Ina tala interpresa ei tuttavia buca senza resca, pertgei con tgunsch savess il poet sevindicar prendend mei posteriuramein silla corna en ina de sias enconuschentas novellas de tempra furbatica ed ironica, per cass che jeu exagerass en laudamus ni crucifige. Jeu vi perquei sespruar de tener la bena bein amiez la via e sepertgirar de rasteinas e dutgs maldulai.

1. *La persuna de nies poet*

Sur Gion Battesta Sialm ei naschius ils 26 d'uost 1897 a Segnas — Mustér sco feagl d'ina respectada e respectabla famiglia purila. Suenter ils tschun onns scola primara fa el ses studis gimnasials a Mustér e Nossadunnaun. E lu meina la via Sialm al studiologic el seminari de sogn Leci a Cuera. Igl onn 1922 vegn el ordinaus spiritual e supren la Caplania de Curaglia sco emprem camp de lavur pastorala. Anno 1928 vegn el elegius plevon a Vella en Lumnezia e 1942 surdat Mons. uestg a Sialm la pleiv de Trun. Diesch onns pli tard va el sco caplon a Sumvitg e 1963 seretila Sur Gion Battesta sco spiritual egl asil s. Giusep a Compadials/Sumvitg. Quei ei cuortamein sia cariera apparentamein pauc spectaculara. Mo davos quellas semplas enumeraziuns sezuppa ina gronda e ferventa lavur pastorala e culturala, animada d'in spert de responsabladad. Era egl asil per glied veglia dat ei per el negin otium cum dignitate. Gie la litteratura romontscha profitescha oravontut de quella midada.

Tenida ils 5 de settember 1970 alla radunonza generala della CRR da *Gion Arthur Manetsch*

2. L'ovra de Sur Sialm

Gia duront sia pastoraziun lai il poet buca ruassar sia versada plema malgrad l'immensa lavur pastorala, scrivend numerus artechels en gasettas, periodicas e calenders, monografias davart igl art sacral e fetg bunas traducziuns. Mo lu sevolva Sur Sialm pli e pli alla belletristica originala e semadira ad in poet romontsch renconuschiu. Quei svilup entscheiva cun bufatgas raquintaziuns, idills, scenas dramaticas e poesias. Cun il roman «Sur Valentin», ch'obtegn 1941 igl empren premi ella Concorrenza Litteraria della Romania, conquista Sur Sialm propi la renconuschientscha dil pievel romontsch. Dapi lu sbucca sia fontauna poetica ad in sbuccar. L'ovra litteraria de nies poet cumpeggia oz sper numerus artechels, siat romans tradui excellentamein, 52 raquents, novellas ed idills originals, in tom poesias intitulaus «Giud Crunamatg» e 39 dramas, giugs festivs e cumedias per part nunedidas. Sia belletristica originala ei comparida els Tschespets 28, 42, 43, 45, 46 e 47, per part sut il tetel «Schiember grischun», ed en ils dus toms «Span e debat» edi dal autur sez cun il prolog:

«Sper Ca-Caplania a Vitg
Sefa era puma suitg,
Cargada entochen sil spitg.
Tgisà, sch'ella anfl' in amitg
Che vess aunc per ella la mira,
Perquei ch'ella fuss uss madira?»

Quellas ovras ein per gronda part vegnidas edidas daven da 1949 tochen 1970. Sur Sialm ei pia il tip dil poet tardiv, ch'ei semadiraus mo plaun a plaun e che ins catta savens denter ils pievels muntagnards.

3. Ses motifs e problems litterars

Sur Gion Battista Sialm ei poet e novellist en ina. Sch'ins less pesar las qualitäts de quellas duas specias, savess ina struschamein da tgei maun la pesentia sesbassass per finir. Ses motifs ein pri ord la veta quotidiana ed ein fetg varionts. El di sez: «Has ti forsa spetgau salon, fin savun e parfum? Lu volva il dies. E po buca murtirescha mei cun de gliez; jeu hai buca sen

per firlefanzas e popanza.» Na, el tschaffa amiez la veta dil pastur e pur, dil signur e mistergner. Las cumars e lur cunfar, la caravana de parlars ed ils affons e giuventetgna cun lur agir desegna sia plema cun furbaz e leva ironia rienta. Nus citein: «La casa de vacanzas», «Ils parlars vegnan», «Sper fontauna», «Il Gianter» e «Si Cuolm d'atun». Meisterils daventa el oravontut leu nua ch'el desegna la natira cun ses animals e misteris sco per ex. «Igl emprem tscherscher dil vitg», «In eglia», «Il tieu grond», che audan denter il meglier che Sur Sialm ha scret. Cheu sefa el de parents cun Ad. Stifter e gl'ei buca casualitad che el ha translatau siu «Bergkristall». Ed allura ils nundumbreivels originals de nos vitgs ed uclauns, che vegnan caracterisai dal poet a moda e maniera, che il cor dil pli dir carstgaun stuess rir. Usits ed avdonzas, disas e mendas risguarda sia plema. Beinduras tingla il poet curaschusamein sco «Il poet tudestg», «La baracca» ed autras. Mo davos quei tinglar stat adina igl admonir ed educar, alzar ed instruir. Era la meditaziun e reflecziun cattein nus adina puspei. En quels graus regorda el nus fetg a Jeremias Gotthelf. Mo el tracta era problems moderns sco il pur el combat denter niev e vegl, il progress e la vischnaunca, l'ecumena, sco per ex. «Nova et vetera», «La maschina de cuser», «La benedicziun», «Il zenn de s. Bistgaun». Igl artg de sia poesia ei pia fetg stendius. Sur Sialm vul e sa denton buca snegar sia clamada sacerdotala. El ei en emprema lingia spiritual cun tgierp ed olma. Perquei excloma el sez zanua en sia poesia: «Sur tut stat il perpeten.»

4. *Siu lungatg*

La formaziun linguistica de Sur Sialm ei gia garantida entras ina liunga tradiziun familiara. Ed igl autur ha luvrau cun ses talents senza cal. Dapertut sentan ins sco el gliema e cultivescha siu stil. Adina puspei fa il lectur curvien della habilitad, culla quala il poet modulescha siu lungatg, damogna las pli differentas fuormas. Igl ei ina variaziun de plaid, formulaziuns e construcziuns. Tuttina ei nuot surcargau, sfurzau, tschercau e nun-natural. Tut para ded esser sempel ed en siu liug. Tgi che enonuscha il combat dil scribent culla formulaziun e cun il lungatg, sa che quei secapescha nuota da sesez, anzi ei il fretg d'ina stedia scolaziun. Era ses maletgs e comparegliaziuns secaveglian

sco culai viaden ell'ovra e sorprendan ins tras lur originalitad naturala. Savens cula e conta siu lungatg tondanavon ch'el sbucca spontanamein ella rema:

Citau seigi ord «Il tren vegn» la descripziun dil combat denter in giat ed ils tgapers per la preda che sesanfla sin las rodaias della Retica, tochen che il tren vegn e mazza era il gat che diventa per finir era la preda dils tgapers.

«Mo Nero sburfla e sgnufla e letga e letga vinavon. Paupra quel ch'ughegia de s'avischinar e disturbar. L'emprema victoria gudignada, la ravgia carschentada, la garmaschia omnipotenta dattan forza ed energia e segirezia. El tema negin e carga mintgin — vegni tgi che vegli, è sch'ei fuss l'entira armada de quacs.»

Tals passadis cun ina acceleraziun stilistica per alzar la tensiun ein tipics per Sialm. Siu dialog, beinduras la crusch dils poets, ei scalpraus, clars e concis.

5. La poesia

Cun il prolog

«Giud Crunamatg in pugn plein flurs,
De quellas cun ni senz'odurs,
Precis sco' i dat en la natira!
Hai malegiau e dau colur
Cun tgietschen, blau ni en ivur.
Ed ussa pren, sch'ei plai e miral!»

publichescha igl autur 1958 in tom de 140 poesias. Giud Crunamatg munta buca mo in tierm litterar per igl autur, anzi era per la poesia romontscha in summa. Adina puspei quella habilitad de modular e dumignar lungatg e fuorma, vers liungs e ruasseivels, lingiertad ella remada dil ritmus cuort — scadent, ina soliditad latin-romana de vers e structura e clarezia spirtala. La tematica ei varionta: poesias de fina lirica sco «Ina tschitta loscha», ni «O vanadad» e «Primavera», impressiuns, semeglias, anecdotes e remas per il diever quotidian, per occasiuns festivas etc. Enzaconts idills purils sco la «Canzun dil Signun» e «La canzun dil cavrer» ed autras biaras ein daventadas possess dil pievel ed han inspirau de biars componists. En quella sparta sentinus levamein aunc il schar encrescher per la flur blaua della

romantica, che tradescha il discipel de P. Maurus Carnot. Mo Sialm ha gia superau quei scalem tematic.

E per finir astgein nus buca emblidar siu operar dramatic, cunzun per la tribuna dils affons. Radio Beromünster ha de sias uras purtau duas ga cun succes siu idill dramatic: «Sin baun de sburlar.»

Nus astgein denton, vulein nus restar obiectivs, buca concluder senza remarcar, che Sur Sialm sa aunc meglier che nus de sias fleivleziass e mendas litterarias, che sia ovra ha munconzas, dil combat hanau e perpeten dil poet per l'expressiun e formulaziun, della scarpanza denter la concepziun ideala e l'ovra creada.

Mo malgrad che tut terrester ei buca perfetg e ch'era l'ovra de Sur Sialm ha sias munconzas — astga igl autur tuttina constatar cun Horaz: «Exegi monumentum aere perennius»: «Eregiu haiel in monument pli cuzzeivel ch'itschal», senza vuler semiserar cun il grond poet latin. E per quei dun litterari engraziein nus cordialmein al poet giavischond ad el aunc biars onns de fritgeivla lavur litteraria romontscha e gratulein ad el cauldamein per la beinmeritada undrientscha, che la Cuminonza Radio Romontsch vegn ussa a surdar.

Domat, ils 1 de settember 1970

Gion Arthur Manetsch